

БЕЖАНЦИТЕ ОТ ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ В ПЕТРИЧКА ОКОЛИЯ СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И УСТРОЙВАНЕТО ИМ (1925 – 1931 Г.)

Златка Сотирова

Сам по себе си бежанският въпрос е национален и социално-политически въпрос в България. Той възниква в резултат на масовия приток на българи бежанци от Македония, Източна и Западна Тракия, Добруджа и Западните покрайнини, останали във от пределите на свободната българска държава след ревизирането на Санстефанския мирен договор от 1878 г. от западноевропейските велики сили и последвалите Букурещки мирен договор от 1913 г., Цариградски договор от 1913 г. и Ньойския мирен договор от 1919 г.

Всъщност непосредствено след края на Първата световна война, бежанският въпрос изпъква още по-ясно като проблем. Самият изселнически процес е напълно характерен и съвсем естествено обуславя почти всеки следвоенен период (в случаите на загубени национални територии). С подписването на Берлинския договор (1/13 юли 1878 г.), Санстефанският бива анулиран. Княжество България е ограничено в земите между р. Дунав и Стара планина (заедно с тогавашния софийски санджак¹), създадена е автономната област Източна Румелия, а Македония, Източна и Западна Тракия остават отново в пределите на Османската империя под пряката власт на султана, като съответно Османската империя приема задължението да им предостави административна автономия.²

Специфика на преселническия процес (етапи, договори, настаняване)

За времето от 1878 г. до 1944 г. могат да се обособят два основни етапа на емиграционния процес от Македония към България. През първия период – до началото на Балканските войни (1912 г.), в страната навлизат македонски бежанци предимно в резултат на потушаването на три въстания – Кресненско-Разложкото (1878 г.), след което в България търсят спасение около 30 000 души, Горноджумайското (1902 г.) и

---

¹ Санджак (тур. “знаме“) е основната административно-териториална единица в Османската империя, съставна част на вилаета. По време на война всеки санджак изважда в поход около 30 хиляди спахии. Всеки санджак се дели на каази. Управлява се от мютесариф (санджакбей).

² Огнянов, Л., М. Лалков, М. Радева, С. Трифонов, В. Колев. Очерци по българска история (1878 – 1948). С., 1992. 77 – 85; Българските държавни институции 1879-1986. София, ДИ “Д-р Петър Берон“, 1987. с. 14-15.

Илинденско-Преображенското (1903 г.)³, при потушаването на което идват над 50 000 души от въстаналите райони.

След Първата световна война страните победителки оформят един от най-важните фактори в историческото развитие на балканските народи – Версайското държавно териториално и национално политическо статукво на Балканите. Това статукво определя териториалния обхват и границите на отделните балкански държави, то лежи в основата на развиващите се национални противоречия и конфликти, влияе върху държавното строителство и политическия живот, диктува насоките на външната политика, мотивира дейността на политически партии, политици, държавници и парламенти. През този период за България най-сложни се оказват българо-гръцките взаимоотношения. Към старите претенции на София, породени от загубата на Кавалска Македония (Северна Гърция, обхващаща градовете Драма, Кавала и Серес, или пък още Североизточна Македония) в резултат на поражението на България в Междусъюзническата война през 1913 г., се прибавят и искания, свързани с три категории клаузи на Ньойския мирен договор: териториални; икономически и отнасящи се до положението на националните малцинства.⁴

С много важно значение във връзка с процеса на изграждане на цялостната картина описваща ни Бежанския въпрос след Първата световна война в българо-гръцките отношения са: Парижката конференция и нейното отражение върху бежанския въпрос; българо-гръцката конвенция за размята на население; работата на Смесената българо-гръцка комисия, включващ периода от 1921 до 1926 г.; не на последно място внимание трябва да се отдели и на Протокола “Калфов-Политис” (1924 г.)⁵; на бежанския заем (1926 г.) и на Спогодбата “Моллов-Кафандарис (1927 г.)⁶

Всички тези договори и конференции по един или друг начин, малко или много трасират пътя, по който се движат бежанците и от които зависи тяхното бъдеще.

Наследството, което България и нейните съседи получават след войната, са единствено множеството висящи въпроси. Два от тях са особено важни: за българските малцинства в съседните държави и за обещания на България икономически излаз на Егейско море.

---

³ Гребенаров, Ал. Легални и тайни организации на македонските бежанци в България (1918 – 1947). С., 2006, с. 5.

⁴ Огнянов, Л., М. Лалков, М. Радева, С. Трифонов, В. Колев. Очерци по българска история (1878 – 1948). С., 1992. 77 – 85; Мирчева, Хр. Съвременна история. Светът в историята на XX век. С., 1999. 83 – 106.

⁵ Димитров, Г. Илюзии и действителност. Спорове за права и имоти на българите от Егейска Македония и Западна Тракия 1919 – 1931 г. Благоевград, 1996. 84 – 102.

⁶ Пак там, 147 – 155.

Появата на нови бежански вълни може да се възприеме като едно съвсем нормално явление в периодите на сблъсъци, които България изживява с Гърция, Сърбия, Румъния и Турция. В такива случаи най-често бежанците се заселват, ако не окончателно, то поне временно в градовете и селата, намиращи се в пограничните райони. Типичен пример за подобна практика е гр. Петрич и околията.

Хронологическите рамки на изследвания период се заключават във времето между 1925 г. (годината, в която започват първоначално да се издават различни документи, свързани с оземляването) и края на дейността на Главната дирекция по настаняване на бежанците (ГДНБ) - 1931 г.⁷

В края на Първата световна война и в следващите години селата и градовете на пограничния окръг са сред първите в страната, които дават подслон на многохилядния бежански поток от Македония. Според непълни данни на Стою Хаджиев, председател на Окръжната постоянна комисия в Петрич, броят на бежанците към декември 1923 г. по околии (без Петричка) е следният: Неврокопско – 4 788, Мелнишко – 3 564, Горноджумайско – 2 968, Мехомийско – 277. Общият брой на заселените семейства е над 4 500, на които е раздадена повече от 180 000 дка. земя. Те съставляват 16,7% от населението на окръга, който се нарежда на второ място в страната сред бежанските райони. Въпреки притока на многочислена бежанска маса поради това, че Петричко влиза в категорията “нови земи”, окръгът не получава на глава от населението средно пропорционалния дял от държавния бюджет. Дадената на бежанците земя е много по-малко от обещания минимум. Независимо че

---

⁷Българските държавни институции 1876-1986. Енциклопедичен справочник, С., 1987 г. /1926-1931/ - създадена със Закона за земеделско настаняване на бежанците с Указ №1 от 14.12.1926 г. /ДВ, бр. 213 от 1926 г./, съсредоточава цялата дейност по настаняване на бежанците, осъществявана дотогава от Бюрото по заселване на бежанците при Министерството на вътрешните работи и народното здраве. Като правителствен орган по изпълнение на условията на заема има задачи по настаняването и трудоустрояването на бежанците чрез осигуряване на обработваема земя, селскостопански инвентар, жилища, подобряване на съобщителните средства и др. За реализиране на тази цел е създадена *Главна дирекция за настаняване на бежанците ГДНБ*, пряко подчинена на министър-председателя. Тя работи в тясно сътрудничество със специален представител на ОН, който контролира изразходването на предвидените средства и др. В структурно отношение ГДНБ се състои от Канцелария, Отделение за настаняване на бежанците, Счетоводство и контрол, Инспекторат. По редица въпроси ГДНБ сътрудничи и с Главната дирекция на земеделски стопанства, Българската земеделска банка, Министерството на финансите, Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството, Главната дирекция на железниците при Министерството на железниците, пощите и телеграфите и др.

19-то Обикновено Народно Събрание приема Закон за уреждане на недвижимата собственост в новите земи, процесът не върви гладко.⁸

Първата голяма вълна на преселническия поток от Егейска Македония навлиза в страната и окръга непосредствено след войната. Процесът продължава интензивно от 1918 до 1925 г. От края на август 1922 г., грижата за бежанците преминава върху Дирекцията на Трудовата поземлена Собственост. Този институт е създаден през 1922 г., по законодателен ред, с цел да се осигурят свободни земи, както и стопанства с голяма площ, за да се раздадат на безимотните и малоимотните земеделци.

Най-голям брой бежанци от Егейска Македония (и Тракия) се отправят към Бургаски окръг. Български бежанци са насочени за заселване към някои градове и принадлежащите им села в Южна България (Свиленград, Хасково, Пловдив, Кушу кавак (дн. Крумовград), Ортакьой (дн. Ивайловград), Стара и Нова Загора, Смолян), към София, както и към Северна България (Варненско, Русенско, Горнооряховско, Свищовско, Никополско, Видинско).⁹

Поради близостта с Егейска и Вардарска Македония на Петрички окръг, в няколко града – Петрич, Горна Джумая (дн. Благоевград), Св. Врач (дн. Сандански), Неврокоп (дн. Гоце Делчев) и принадлежащите им села са настанени множество бежанци от двете области, а окръгът се нарежда на второ място (след Бургаски окръг) по броя на бежанците. В градовете и селата в страната, където отсядат бежанците често се обособят македонски квартали или махали. Наименованията на отделни села, както и улици в по-големите градове, често носят имената на географски обекти (планини, реки, градове) или на известни просветно-църковно и освободителни български дейци от Македония.¹⁰

За да въведе ред и системност при приемането и настаняването на бежанци, противно на дотогавашната практика, българското правителство се принуждава да учреди 3 приемателни пункта на гръцката граница: 1) Свиленград – в долината на р. Марица; 2) Маказа – в Родопите и 3) Св. Врач – в долината на р. Струма. Първият пункт, същевременно и карантинен, става най-важен. И така от края на лятото на 1923 г. до края на декември 1924 г. в България преминават от различни страни общо над 40 000 бежанци – старци, мъже, жени и деца.

---

⁸Тюлеков Д. Обречено родолюбие – ВМРО в Пиринско 1919-1934, Благоевград, 2001. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SrHNzviUZosJ:www.kroraina.com/knigi/dt/dt1_1.html+%

⁹Гребенаров А., Архивите говорят, ДА Архиви – <http://www.archivesforbalkans.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0041&g=>

¹⁰Гребенаров А., Архивите говорят, ДА Архиви – <http://www.archivesforbalkans.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0041&g=>

Министерството на Вътрешните работи след 01.01.1924 г. официално регистрира бежанци от юг – 2 950 семейства с 10 816 души. От края на август 1924 г. приемането и разпределението на бежанци се предава на Дирекцията на Трудовата Землена Собственост. Последната приема до 01.01.1925 г. – общо 3 207 семейства с 13 975 души, а от 01.01.1925 – 01.03 с. г. – 589 нови семейства с 2 945 души. Смесената Гръцко-българска подкомисия за размяна регистрира от 01.01.1924 до 30.11. с. г. 27 829 бежанци, пристигат в България (20 351 македонци и 7 478 тракийци), срещу 9 036 изселващи се гърци от България.¹¹

Настаняването на тези бежанци, както и на по-рано пристигналите, става в обществени сгради, училища и пр., а на другите – в частни жилища, каквито се отделят. Местните селски семейства обикновено разполагат в домовете си с по една по-широка стая и една по-малка, служеща им за склад: обикновено тази малка стая се отстъпва за едно цяло семейство, отколкото и члена да се състои, и за цялата му покъщнина.

С много малки изключения, бежанците от Егейска Македония през 1924 и 1925 г. пристигат на границата само със своята покъщнина, без земеделски или друг стопански инвентар и без добитък или хранителни припаси. Бежанците продават често добитъка и инвентара си на безценица, за да избегнат плащанията на големи данъци и разходи за транспорт, а разбира се, някои все пак и с надежда, с добитите пари да си купят в България, каквото им трябва. Малко са семействата, носещи със себе си по-значителни парични средства - голяма част бързо изпадат в мизерия и се нуждаят от обществена поддръжка.

Документи свързани с настаняването и оземляването на бежанците

Документите, които съпровождат процесите по настаняването и оземляването на бежанците могат да се групират по вид в следния ред: протоколи, молби, заявления на бежанци, удостоверения, заповеди.

Протоколите за оземляване представляват унифицирани документи: първо се отбелязва датата на самия протокол, следва изброяване на общинската комисия за настаняване на бежанците, включваща представител, секретар бирник и членовете: главния учител и представител на бежанците. След вписването на името на бежанеца започва изброяване, което включва данни за това, че:

1. същият е доказал своето качество на бежанец със съответното удостоверение;

---

¹¹Сведения за броя на бежанците и за тяхното настаняване по селища, публикувани в издание на изпълнителния комитет за бежанците към Българския червен кръст 1925 г., Публикувано в: Бежанският въпрос в България. С., 1925, 19–20.; www.arhivesforbalkans.bg

2. е подписал декларация за поданство на страната;
3. семейството му се състои от съответния брой членове;
4. по закон е земеделец.¹²

Следва решението на комисията, т. е. определяне на поземлената му собственост. В решението задължително е вписано в коя местност се дава земя на бежанеца, с кой граничи парцела/нивата, кой клас и категория и колко декара е. Накрая се определя цената за декар и се представя една обща цена на закупената земя за определената местност.¹³ Тук е важно да се подчертае, че всички тези специфики се раглеждат по отделно за всяка една местност, в която бежанеца получава земя. Тези описания са задължителни, тъй като оземлителните протоколи така придобиват юридическа стойност.

Другия вид протоколи, които са проучени са т. нар. предупредителни протоколи, които представляват, информирание (предупреждение) на дадената институция за извършването на определена дейност, която продължава, въпреки забраната на самата институция към някой бежанец. Такива протоколи са единични и по-скоро се срещат рядко. В повечето случаи предупреждението към институцията е отправено пряко от заинтересовано лице от дадения случай. Например както предупредителният протокол, който е свързан с конфликт за земя, която е забранена на една от страните, и която би могла да се употребява в случая от другата страна.¹⁴

Молбите като цяло могат да се групират като: молби за запазване на имота; за оземляване; за окъщяване; за замяна на земя; за изпращане на бригади, които да сложат в ред всички фондови земи в даденото село или град.

Молбите за оземляване са свързани с искане на бежанец да бъде оземлен или пък да му бъде отстъпена цялата земя, прилежаща към къщата, която му е дадена.

Молбите за окъщяване представляват искания, удостоверяващи желанието на бежанеца да бъде настанен в подходящо за нуждите на него и неговото семейство жилище. Друг пример за подобна молба е, когато до този момент дадения бежанец и семейството му живеят под наем, или в недостатъчна за нормално съжителство на цяло семейство, стая или стаи.

Много са молбите, които показват някои нередности, свързани с цялостния процес на оземляване, некомпетентността или по-скоро на моменти неморалното отношение на властите спрямо съдбите на тези вече достатъчно преживели хора. Като нагледен пример може да бъде

---

¹² ДА Благоевград, ф. 32 К, оп. 2, а. е. 13, л. 3.

¹³ Пак там.

¹⁴ ДА Благоевград, ф. 41 К, оп. 2, а. е. 10, л. 41.

използван молбата на Кърналовската община от 10.06.1936 г. до Министерството на земеделието и държавните имоти отделение “П. С.” и комасация, в която се иска да бъде изпратена бригада, която да се погрижи за разпределението на всички фондови земи, тъй като горепосочената община не може да изпрати списък на съответните фондови земи по села, понеже цялата фондова земя бива заграбена от частни лица, като някои от тях са снабдени с документи за правоспособност. В същата преписка Марикостинска община съобщава, че има достатъчно свободни имоти и то почти във всички села.¹⁵

Наред с тези съществуват и документи, в които става дума за оземляване на двама бежанци с един и същи парцел земя. Подобни нередности, случайни или не, водят до множество понататъшни конфузни ситуации, като съвсем естествено развързката (ако има такава) е неблагоприятна за една от страните.¹⁶

Тематиката на заявленията не се различава коренно от тази на молбите и в този смисъл помага още повече за разясняването на обстановката и цялостната ситуация на процеса на оземляването, от гледна точка на един бежанец. Един много показателен пример може да се даде с още едно заявление - от бежанците в с. Ширбаново, Кърналовска община, Петричка околия.

В това си заявление Бежанците са недоволни от дейността на местните комисии по раздаването на земята, които според самите бежанци установяват едно разделение на “наши и ваши”. Това разделение по мнението на бежанците е напълно умишлено, водено от собствения интерес на влизащите в комисиите, а не от непознаване на закона.¹⁷

В заявлението се усеща силното разочарование на преселниците от служителите, влизащи в комисията, тъй като установяването на самото разделение не става както пише и в самия документ: “от непознаване на закона”, а “напълно умишлено”.

Бежанците се възмуцават от факта, че хората от комисиите облагодетелстват свои близки и познати, като в последствие печелят и те самите.

Попълването на видовата характеристика на заявленията продължава да се разнообразява и от намерените в архива в Благоевград заявления за отказване от оземляване, на които трябва да се обърне внимание. Независимо, че изглежда на пръв поглед странно, такива заявления се срещат и това се вижда от случая на Кръстю Ник.

---

¹⁵ДА Благоевград, ф. 72 К, оп. 1, а. е. 34, л. 113.

¹⁶ДА Благоевград, ф. 21 К, оп. 1, а. е. 12, л. 9-10.

¹⁷ДА Благоевград, ф. 72 К, оп. 1, а. е. 34, л. 158;

Мантарлиев от с. Марикостиново. Неговото заявление от 15 ноември 1929 г. гласи:

*„Господин председател, понеже възнамеряваме да си правим къщи за живеене на собствени средства, моля нареждането Ви, да не ни се правят такива от средствата на бежанския заем”.*¹⁸

Други заявления са свързани с искане на цялата линия на парцела, каквото е заявлението на Кирко Тушинов от с. Негован, околия Лагадинска, Солунско, жител на гр. Петрич. В началото на 1926 г. горепосоченият построява нова сграда, съгласно новия план на града, но не му е дадена цялата линия на парцел № 4, в кв. 105, в който парцел попада една полусрутена малка къщурка, обитавана от Яне Илиев, чиновник при Петричко окръжно управление.¹⁹

Всъщност това, което иска К. Тушинов е цяла линия на парцела, върху която е построена неговата къща, и за която е похарчил 250 000 лв.

При заявленията срещаме същите проблеми, както при молбите, дори може да се каже, че един от най-честите казуси е свързан с конфликтите между двама бежанци за дадено място. Такъв е случаят в с. Коларово от 1933 г. с бежанеца Васил Аличев от с. Долни Порой. На горепосочения му е дадена една безстопанствена къща, състояща се от три стаи. Къщата е обитавана и от друг бежанец – Щерьо Харизанов и петчленното му семейство. Въпреки че Васил Аличев е собственик на къщата, Харизанов обитава две от трите стаи, а Аличев с осемчленното си семейство само една стая. Харизанов не напуска къщата, дори като идва време за ремонт. Желанието на Аличев е да получи пълни права над къщата, така че да може спокойно да прави необходимите промени.²⁰

Колкото до удостоверенията, те се съставят или се изискват главно за доказване на самоличността на един бежанец или по-точно на факта, че е бежанец, както и във връзка с различни изисквания, набиране на дадена информация с цел оземляване, например:

УДОСТОВЕРЕНИЕ

“Петричкото градско общинско управление, въз основа на семейните регистри на общината, дава настоящето на Георги Ангелов Иванов, родом от село Обая – Гърция, жител на гр. Петрич, в удостоверение на това, че има следното семейно положение:

1. Семейството му се състои лично от него на 55 год.

¹⁸ ДА Благоевград, ф. 41 К, оп. 2, а. е. 6, л. 8.

¹⁹ ДА Благоевград, ф. 21 К, оп. 1, а. е. 3.

²⁰ ДА Благоевград, ф. 21К, оп. 1, а. е. 12, л. 61.

2. *София Георгиева – съпруга на 43 год.*
3. *Стоянка Георгиева – дъщеря на 16 год.*
4. *Катерина Георгиева – дъщеря на 12 год.*
5. *Атанас Георгиев – син на 9 год.*

Удостоверява се още, че същия е с отрязан крак /левия/ под коляното. Дава се настоящето по повод молбата му Вх. № 3113/936 г., за да му послужи пред Министерството на земеделието и държавните имоти отдел П. С. и Комасация”.

Пом. кмет:

/Д. Хр. Руев/

Зам. секретар:

/Д. Г. Мешков/ ²¹

Друг вид удостоверения са тези, в които се пита колко от хората в определен предоставен списък, живеещи в дадено селище (българско) са се изселили вече от посоченото селище, в друго – гръцко. И тук членовете на семействата се споменават поименно.²²

Заповедните документи, които се срещат, имат следния изказ:

*“Служба за ликвидация
на Главната дирекция
за настаняване на бежанците*

17.10.1932 г.

*До общинската комисия за настаняване на бежанците с.
Левуново, Св. Врачко*

Съобщава се, че никой няма право да оземлява местни жители с парцели, предвидени за оземляване на бежанци. Поради тази причина оземляването на двама местни от с. Нови Чифлик – Атанас Георгиев и Стоилен Манолов ще бъде анулирано, като земите им се отнемат, за да се възстановят наново накърнените бежански парцели”²³

Документът сам по себе си показва едно от проявленията на постепенно заформящия се конфликт между местните хора и бежанците. За съжаление подобен конфликт, макар понякога и негласен – под формата на неприязън (породена понякога дори само от разликата в степента на образование между двете страни – в повечето случаи някои от бежанците са били на едно доста по-високо ниво на

²¹ ДА Благоевград, ф. 72 К, оп. 1, а.е. 34, л. 112.

²² ДА Благоевград, ф. 248 К, оп. 1, а.е. 4, л. 20-21.

²³ ДА Благоевград, ф. 41, оп. 2, а.е. 10, л. 28.

образованост) - е реален и заема съществено място във връзката местен – бежанец.

Всички тези подробни документи, които стоят забравени, някъде там в архивите, са само едно предисловие към това, което в действителност представлява процесът на изселване и последвалото настаняване на бежанците. Независимо от всичко, обаче, изстраданото и преживяното живее днес в събраните разкази на хора – синове, дъщери, внуци и правнуци на тези наши сънародници, които разкриват пред нас една цялостна, макар и непълна картина на случилото се (защото все пак никой от слушащите или четящите тези разкази, не е живял тогава, и не би могъл да преживее всичко, през което са били принудени да преминат българските бежанци, както физически, така и психически). Една картина, описваща премеждия, заключени в нищожен за човешкия живот промеждутък от време, промеждутък, който за съжаление се превръща в съдба, макар и поизменена.

История, разказ, преживяно. Един поглед върху предаваната/наследена представа. Случаят с. Ново Кономлади

Разказът на Стоян Сърбов (80 г.) потомък на бежанци от с. Кономлади (в дн. Гърция, преименувано на Маврохорион през 20-те години) и жител на едно изцяло преселническо село – Ново Кономлади, изказва всичко. Първите бежанци се заселват в селото след Междусъюзническата война (1913 г.). Макар че официалните податки за образуването на с. Ново Кономлади сочат периода след Първата световна война, когато гонените от Гърция българи идват в България.

Стоян Сърбов от с. Ново Кономлади разказва, че самото образуването на селото става след Първата световна война. През този период по разказите на бежанците в Гърция остават само малка част българи, които приемат гръцката власт. От разказа на Ст. Сърбов става ясно, че земята, на която днес се намира селото, е принадлежала на турски бей, за което свидетелстват и документите.²⁴

През периода от 1918-1928 г. масово прииждат бежанци и то главно от Кономлади, но пристигат и по няколко семейства и от Мантар, Баница, Кукуш, Оризаре, които също са приети в селото. Първоначално селото носи името Чифлика, още когато било откупено от турския бей. След това е преименувано на село Нови Чифлик, което име се запазва и до 14 август 1934 г. По разказа на Ст. Сърбов друго, на пръв поглед невероятно предложение относно името, което селото да носи, е “Америка” (тъй като много от мъжете ходели да работят по “Америката”). В последствие идеята за сегашното име на селото (Ново

---

²⁴Интервю – Стоян Сърбов, р. 1930 г., 2009 г.

Кономлади) е дадена от Кирил Коджабашев – учител в с. Марикостиново. Коджабашев изказва мнение, че тъй като по-голямата част от населението идва от Кономлади, тукашното българско село би трябвало се казва Ново Кономлади.

Безпаричието и безстопанствеността заварват неподготвени бежанците, някои от които остават без нищо след преселването. Така нуждата и желанието на тези хора за едно по-добро начало принуждава голяма част от мъжете в селото да заминават на гурбет по Америка за по 5, 10, 20 години. Това е и причината жителите на с. Ново Кономлади да имат един по-различен манталитет за тогавашното време, със задоволство отбелязва Стоян Сърбов. *“Те имали самочувствие на по-развити, по-напреднали от другите. Дори във връзка с това им било по някакъв начин обидно да дават момите от селото за жени в друго село, тъй като другите села били на по-долно стъпало”*.²⁵

Днес кономладци има пръснати по цял свят Канада, Австралия, Америка. А след Гражданската война и в Чехословакия, Русия, Полша и др. *“Всичко е до време - вмъква Сърбов - В наши дни селото е западнало. В него са останали само старци. Докато Марикостиново, с което Ново Кономлади винаги е било в един вид съревнование, в момента е много по-развито село, село от градски тип”*.²⁶

Връщайки се към историята за образуването на селото и заселването му от бежанци, разказвачът продължава с подробности около площта на селото. *Според сведенията, казва Сърбов, земята, която била купена от турския бей, включвала 3 300 декара. Тя била разделена по 42 дек. на семейство (мъж и жена). Разделянето на земята станало от руски дворяни, подгонени от Октомврийската революция – белогвардейци. Те били инженери, завършили във Франция*.²⁷

Именно тези руснаци изготвят кадастъра и разделят земята по 42 дек. на всяко семейство, естествено оставяйки и малко фондова земя. Според запазените документи оземляването на селото става през 1929 г.

За разлика от Петрич, където квартал “Шарон” е напълно обособен бежански квартал, в с. Ново Кономлади, а и по принцип в селата, бежанските къщи не се строят по урегулиран план, на някое определено място или в зависимост от някакъв признак. Тук, в Ново Кономлади, хората, които за онова време имат възможност, построяват къщите със собствени средства. Други биват подпомогнати от бежанския заем. Къщите, които се строят имат: двор, обор и други

---

²⁵Интервю – Стоян Сърбов, р.1930 г., 2009 г.

²⁶Интервю – Стоян Сърбов, р.1930 г., 2009 г.

²⁷Интервю – Стоян Сърбов, р. 1930 г., 2009 г.

подобни земеделски особености за времето. Отпускат се и средства за ораля, различни строителни материали и т. н.

На въпроса – Коя е причината хората да напуснат земите си? - всички отговарят с примирение:

*“Гърците, кой друг. Те и тяхната асимилация. За който не иска да се признае за грък е било по-добре да си тръгне, иначе ...” – казват хората заразени от разказите на своите баби и дядовци.*²⁸

Костадинка Поповска, родом от Ново Кономлади, разказва: *“Моя род се преселил в село Нови Чифлик през 1915 г. Хората идвали с всичко, което можели да вземат, били бедни, но трудолюбиви. С много усилия всичко постепенно започнало да се подрежда. Хората се увеличавали все повече и селото придобило вид. След като се устроили и позамогнали била изградена и селската черква – св. Илия (1926 г.)”*²⁹ Всичко в селото постепенно потръгва. Населението започва да се съвзема и живота сред прокудените българи продължил естествения си ход.

Град Петрич и създаването на квартал “Шарон”

Паралелно с всички тези процеси в гр. Петрич се създава бежанския квартал “Шарон”. “Като стар турски град, гр. Петрич е застроен в самите поли на Беласица, като не се спазват и най-малките изисквания за благоустройство и хигиена. Всичко е струпано в един безпорядък, улиците са тесни и криви, къщите са една в друга, обърнати ту с гърбовете си, ту в страни, а дворищата, представляващи всевъзможни неправилни многоъгълници”³⁰

Този цитат ни дава една пълна представа за облика на гр. Петрич през периода на списване на дадената Протоколна книга от заседания на околийската комисия по заселване на бежанците гр. Петрич, а именно – 01.07.1927 – 15.11.1928 г. Описанието продължава с вида на терена – “каменист като на всяка крачка се срещат големи каменни скали и грамади, а почти във всички направления из града се стичат води, като неурегулирани и неканализирани често пъти заливат цели улици и ниски дворища. От 1920 до 1934 г., градът е насечен на парцели по такъв начин, че почти нищо не остава от предишния град, който от 1913 г. насам бързо се руши и слабо застроява. Планът на града реже всички стари дворища и улици и образува нови квартали и парцели по такъв начин, че един нов парцел се образува от няколко стари дворища, в които стоят натрупани грамади от камъни от съборени зидове. Разчистването на тези зидове изисква влагането на много средства и

²⁸Интервю - Атанас Неделков, р. 1935 г., 2009 г.

²⁹Интервю - Костадинка Поповска, р. 1944 г., 2009 г.

³⁰ДА Благоевград, ф. 21, оп. 1. а. е.4, л. 1.

труд от страна на бежанците. При разчистването на подобни парцели и изкопаване на основите всички бежанци, които построяват улиците в дадените им парцели, похарчват хиляди левове само за изкопаване на основите. Всички по-добри парцели, намиращи се на центъра, са дадени на по-заможните бежанци, а има и такива, които никой не желае”.³¹

С цел подпомагане на бежанците и улесняване на всички горепосочени дейности българското правителство прибегва до сключване на външен заем чрез ОН под наименование “Български държавен заем за настаняване – 1926 г.” Във връзка с договора за този заем е създадена и специална Дирекция за настаняване на бежанците, към която, като нейни непосредствени органи, се създават околийски и общински комисии за настаняване на бежанците (занимават се с заселването на бежанците на територията на окръга в периода с тяхното настаняване, одворяване, оземляване и снабдяване с инвентар и т. н.).

За стриктното спазване на договореностите по заема ОН назначава комисаря Рене Шарон, който да контролира дейността на Дирекцията в България, да одобрява или отхвърля нейните решения и да бъде отговорен за делата си пряко и единствено пред Съвета на ОН. Рене Шарон е французин. Той не е банкер, както погрешно се смята сред жителите на гр. Петрич. Рене Шарон е дипломат, който контролира изразходването на заема да става само за нуждите на бежанците, без да се отклонят средства за други цели.³²

Що се отнася до броя на бежанците Петрички окръг се нарежда на второ място. В него бежанското население достига 19,7 % от цялото население на окръга. Оземлени са 5121 бежански семейства. Предварително парцелираните земи се раздават на бежанските семейства чрез теглене на жребий. Жребият се тегли лично от самия бежанец или в негово отсъствие от упълномощено от него лице, но винаги в присъствието на представител на Главната дирекция за настаняванията на бежанците. Резултатите от тегленето на жребия се вписват в специален протокол, в който се означават името на бежанеца, номера на парцела, вида на дадената му земя, размерите ѝ, местността и съседите.³³

След тегленето на жребия делегатът на Главната дирекция за настаняване на бежанците (за Петрич делегат е Христо Попантов) съвместно с общинска комисия показва на всеки бежанец падналия му се парцел. Наред с орната земя заемът предвижда даване и на дворни места. Дворните места на бежанците се движат в размер от 800 до 1200 кв. м. Парцелите са групирани в отделни квартали. Всеки бежанец,

---

³¹ДА Благоевград, ф. 21, оп. 1. а. е.4, л. 3.

³²Бъчварова, Д. Петрич през вековете, Македонски научен институт – С., 1999 г., с. 64.

³³Бъчварова, Д...Цит. съч., с. 64.

който иска да му се построи къща от бежанския заем, подписва декларация за строеж на къща. Чрез свои предприемачи Главната дирекция построява определения брой жилища, който общинската комисия отново чрез жребий раздава на бежанците.³⁴

Така между годините 1926-1932 г. е създаден и квартал “Шарон” в Петрич. Къщите в квартала са от типа “редова къща”. Те се състоят от стая за живеене, кухня и обор, всички в един ред. Пред входа си имат чардаче. Подът на кухнята и чардачето са измазани с глина, а стаята за живеене има дъсчен под. Всеки двор е заграден с дъсчена ограда, с бодлив тел, жив плет или с обикновен плет от тръни. Дворовете са разделени на две части: едната част е къщен двор, другата – стопански. В къщната част се намират пещта за хляб, хамбар, градина с плодни дървета, със зеленчуци и цветя. В тази част в някои от дворовете има изкопани кладенци. Във втория – стопанския двор, са навесът за храната на добитъка, кошара, гумно, кочина и курник. Кварталът има 197 къщи, повечето разположени с лице на юг.³⁵

В наши дни е останало само името на този емблематичен за гр. Петрич бежански квартал. Типа къщи характерни за “Шарон”, вече не съществуват (от тях са останали само тук-там непроменените стари, жълтеникави покриви). Те са разрушени, или видът им е коренно променен. Пример за това какво всъщност са представлявали автентичните “шаронки” може да се види само на няколко места в Петрич и по околните села.

Така, ако се върнем още в началото на разглежданата тема, могат да се направят множество равносметки и само един извод. Войната, независимо от това дали продължителна или кратка, оставя след себе си много поражения. Оставя без домове и имоти хората, разделя деца от родители, близки от роднини, довежда до физически загуби и душевни травми.

След налагането на Ньойския договор и конвенцията за доброволна размяна на населения, в развитието на българо-гръцките отношения, свързани с малцинствено-бежанския въпрос, ярко се открояват няколко основни събития. Това са конференциите в Генуа и Лозана (1922 – 1923 г.), протоколът “Калфов-Политис” – един неуспешен опит за прилагане на обещаните чрез договорите за покровителство на малцинствата права и свободи за българското малцинство в Гърция. Рязкото влошаване на българо-гръцките отношения през есента на 1925 г. поради военната диктатура на правителство на Теодорос Пангалос довела до инцидента в Петричко. А

---

³⁴Пак там, с. 65.

³⁵ Пак там, с. 66.

подписването на спогодбата “Моллов-Кафандарис” в края на 1927 г., както и всяко едно от тези събития дава трайно и продължително отражение в отношенията на двете страни. Независимо от всичко, изплащането на недвижимите имоти на българските бежанци от Егейска Македония, както и осигуряването на правата и свободите на българското население, останало въпреки всичко по родните си места в тези придобити от Гърция територии, става сърцевина на малцинствено-бежанския въпрос. Неговата финансова страна, особено след 1926 г., заема централно място в двустранните отношения.

Със съставянето на Главна дирекция по настаняване на бежанците и отпускането на бежанския заем през 1926 г. положението на бежанците постепенно започва да се стабилизира.

Настаняването на бежанските маси в Петричко (в случая) е само една от многото възможности за изследване живота и като цяло съдбата на българските бежанци.

И макар бежанският въпрос да е вече приключил, той е и ще продължава да бъде съществен и неотменен елемент от нашата история. Елемент, който определено през годините напомня на една част от нас от къде и защо са дошли, кои са и защо са такива.